

2015.-järgsed Aastatuhande Arengueesmärgid

Aastatuhande Arengueesmärgid (AAE; Millenium Development Goals e MDGs)

Aastatuhande arengueesmärgid on kaheksa rahvusvahelist eesmärki arenguks, mis allkirjastati 2000.-l aastal Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni (ÜRO) 191 liikmesriigi poolt. Nende sihiks on vaesuse ja selle erinevate mõõtmete likvideerimine koondades rahvuslike ja kollektiivseid pingutusi kriitilistes arengu küsimustes. Eesmärgid, mille peaks 2015. aastaks täitma on:

- likvideerida täielik vaesus ja nälg,
- saavutada üleilmselt alghariduse kättesaadavus,
- edendada sugupoolte võrdõiguslikkust ja luua naistele enam eneseteostusvõimalusi
- vähendada laste suremust,
- parandada emade tervislikku olukorda,
- võidelda HIV/AIDS-i, malaaria jt haigustega,
- tagada loodussäästlikum keskkond, ja
- luua ülemaailmne partnerlusvõrk arengu edendamiseks.

Aastatuhande arengueesmärkidele seatud 2015. a tähtaeg on kiirelt lähenemas ning puhkemas on arutelud ajagraafiku ja eemärkide sihi üle.

Saavutatud edusammud

Edusammud eesmärkide saavutamiseks on olnud ebaühtlased. Mõned riigid on jõudnud eesmärkidest mitmeni samas kui teised pole järje peal, et neist ühenigi jõuda. Eesmärkideni jõudnud suurteks riikideks on Hiina ja India. Riigid, mis vajavad vaesuse likvideerimist kõige enam, nagu näiteks Sahara-alune piirkond, peavad elukvaliteedi parandamisel tegema veel läbi suured muutused. Sahara-aluses Aafrikas vähenes vaesus umbes ühe protsendi võrra, ning nad seisavad vastamisi suure ohuga 2015.ks aastaks Aastatuhande arengueesmärkideni mitte jõuda. Hoolimata sellest, et Sahara-aluses Aafrikas on vaesus vähenenud vaid väikese protsendi võrra, on neid arengueesmärkide osas saatnud ka teatud edu.

Aastatuhande arengueesmärkidega kaasnevaks peamiseks kasuks on olnud teadlikkuse kasv ning need on aidanud aktiveerida tegevusi vaesuse likvideerimiseks maailmast. AAE'd on seadnud raamistiku, mille järgi jälgida edusamme. Need on tõmmanud üleilmset tähelepanu mõningatele meie aja kõige tõsisematele arenguväljakutsetele. Need koondasid annetajata kogukonna tegutsema eesmärkide suunal. Mitmetes riikides on AAE'd olnud juhiseks rahvusliku arengustrateegia koostamisel.

Kuid viimaste aastate jooksul on maailm seisnud vastamisi uute probleemidega ning vanad probleemid on süvenenud. Kliimamuutusest bioloogilise mitmekesisuse kadumiseni; kasvavast maa degradeerumisest süveneva magevee puuduseni; suurenevast sotsiaalsest ebavõrdsusest süveneva tööpuuduseni, eriti noorte seas; suurest rahvaarvu kasvust mitte jätkusuutliku linnastumise ja meredegradatsiooniseni. Need on mõned paljudest keerukatest väljakutsetest, mis on teineteisega

seotud, ulatuselt kogu planeeti hõlmavad, ning mida peab 2015.-järgsete arengute sõnastamisel arvesse võtma.

Kolm peamist võimalikku valikut on järgmised:

1. pikendada lihtsalt AAE tähtaega 2020. või 2025. aastale, või alternatiivina üldse mitte tähtaega seada,

2. arendada edasi olemasolevaid eemärke, teha parandusi olemasolevate uurimustööde ja nõupidamiste baasil, või

3. teha midagi hoopis erinevat. Mõned leiavad, et ilma ajagasidevate eesmärkideta võib aastatuhande arengueesmärkide tegevust ergutav jõud ja mõju saatuslikult nõrgeneda. 2015.-järgsed arutelud peavad looma võimaluse vastata mõningale AAE suunal levinud kriitikale. Igasugune 2015.-järgne otsus peab säilitama rahva tunnustuse. Protsess, mis 2015.-järgse otsuseni jõudmiseks läbitakse on ehk sama oluline kui arengumaade kodanikeühiskondi mobiliseerivad eesmärgid ise. AAE´l on poliitilist ja populaarset jõudu osalt vaid seetõttu, et nad on lühikesed ja arusaadavad. 2015.-järgne lepe peab olema samal ajal lihtsalt arusaadav ning peegeldama arengukeerukust adekvaatselt.

Kriitika

AAE kogemus on õpetanud, et üleilmsed otsused võivad olla muutuste kiirendajaks, ja et on valdkondi, kus üleilmsed otsused on vähem mõjukad. Peamine AAE vastane kriitika, ning seega peamised kohad õppimiseks, on järgmised:

- AAE on doonorite keskne

Peamine AAE vastane kriitika on, et nende sisu on liialt doonorite keskne ning pöörab liig vähe tähelepanu kohalikele kontekstidele, näiteks, et nende sisu häbivääristab vaesemaid riike, kus eesmärkideni jõudmine on suurem väljakutse. Väidetakse, et eesmärgid peaksid olem seatud hoopis riiklikest oludest ja prioriteetidest lähtuvalt, võttes arvesse riikidevahelisi erinevusi. Teine oluline põhimõte on vajadus lasta kodanikel osaleda. Ning iga uus otsus peab olema arengumaade poliitikaga kooskõlas, mitte minema sellega vastuollu.. Samal ajal kummitab oht, et keskendudes liigselt rahvuslikule tasandile väheneb üleilmne ulatuvus ja tähtsus, mis olid AAE määravaks osaks.

- AAE vaatab mööda arengu väga olulistest dimensioonidest

Kriitikud toovad välja mitmeid „puuduvaid dimensioone“ AAE´st. Nende hulgas on kliimamuutused, hariduse kvaliteet, inimõigused, majanduslik kasv, infrastruktuur, hea valitsustava ja turvalisus. Üheks vastuseks võiks olla AAE haarde ja arvu suurendamine, ning „AAE lisa“ koostamine. Sellega kaasneb aga oht, et AAE´ ülekoormamine tõttu väheneb nende mõju. Lahenduseks võiks olla olemasolevate AAE´de lihtsustamine ning lisa arengudimensioonide lisamine; „Kompaktne AAE“ lähenemine.

- AAE jätab välja kõige vaesemad ja kõige haavatavamad

AAE põhineb riiklike ja üleilmsete progresside keskmisel. Progressi hindamisega kaasneb oht, et mõned inimesed kukuvad nõ läbi sõela. Mõnes riigis, kus AAE progress näib muljetavaldav, on samal ajal väga vaeste olukord tegelikult halvenemas. Üheks võimaluseks sellele kriitikale vastata on võtta 2015.-järgselt omaks inimõiguste suund. Teiseks võimaluseks oleks keskenduda otseselt enam ebavõrdsusele ning luua sihid ja indikaatorid, mis nõuaksid, et progress oleks võrdsemalt jagunenud, sh ka meeste ja naiste vahel.

Tulevik –pärast 2015

Milline saab olema arenguprogramm pärast 2015. aastat on endiselt veel küsimuse all. Hetkel, 2012. aastal, ei ole sihiks leida vastust 2015.-järgse AAE küsimusele, vaid filtreerida välja mõned probleemsed küsimused ja teemad, mis on seotud uute arengueesmärkide väljatöötamisega ning mis viiksid edasi parimate poliitiliste valikuteni. Kuid sõltumata sellest, millised muutused vastu võetakse, on selgelt tarvis tähelepanu hoida läbipaistvusel ja infovahetusel.

2015. aasta üleilmne arengustrateegia seisab vastamisi probleemidega, mis on 1990. aasta omadest erinevad. Eriti seetõttu, et AAE kerkis esile võrdlemisi stabiilsel perioodil, samas kui 2015.-järgset maailma iseloomustavad tõenäoliselt mitmed kriisid ning ebastabiilsuse allikad, sh finants ja kliima. Juba riikidevaheline ebavõrdsus kujutab ohtu AAE saavutamisele, kuna nüüd elavad palju vaesed inimesi elavad keskmise sissetulekuga riikides. Mis on hetke kõige suuremad vaesuse probleemid, ning kuidas võiks 2015.-järgne kokkulepe tuua kaasa vajalikke lahendusi?

Mõned võtme muutused, mis 2015.-järgne kokkulepe peaks sisaldama on:

- linnastumine

Enamus maailma elanikkonnast elab tänapäeval linnades – kasvav ränne linnadesse ning linna ja maa vaheline suhe on vaeste inimeste elu määravaks mõjutajaks. Linna kolimine võib olla tee jõukuse ja uute võimalusteni, kuid võib ka sundida inimesed vaesusesse ja ebaturvalisusse. Praegune AAE raamistik on olnud nõrk edendama tõhusat linna vaesust vähendavat poliitikat.

-kliimamuutus

Põhiliseks AAE´e vastaseks kriitikaks on olnud nende vähene tähelepanu osutamine kliimamuutustele, seda nii arengusuundade keskkondliku jätkusuutlikkuse mõttes kui ka selles, kui võrd kliimamuutused kujutavad ohtu arengu edule. Kaks küsimust on 2015.-järgsele perioodile üliolulise tähtsusega. Esiteks, üleilmsed kokkulepped peavad töötama üheskoos, et kliimamuutuste vastu reageerimine kiirendaks samaaegselt vaesuse likvideerimist, selle asemel, et suunata abi ümber ning vähendada vaesusele keskendumist. Teiseks on kliimamuutused kutsunud esile uue tähelepanu koondumise riskidele ja haavatavusele kui vaesuse põhiaspektidele. Et 2015.-järgne kokkulepe läheneks tänastele vaesuse probleemidele õigesti, peab ta tõstma vaeste inimeste vastupidavust katastroofidele.

-krooniline vaesus ja ebavõrdsuse kasv

Vaesuse likvideerimine on väga ebaõiglane, ning sotsiaalsed, kultuurilised ja majanduslikud tegurid sunnivad üheskoos mõningaid inimesi elama vaesuses, samal ajal kui keskmised sissetulekud kasvavad. AAE kritiseeritakse olevat võrduse küsimuses nõrk. Üheks ettepanekuks 2015.-järgseks muutuseks on tuua sisse eesmärgid vaesuse tõsiduse ja sügavuse vähendamiseks või muuta AAE edusammude hindamine sõltuvaks sellest, et sihtideni oleks jõutud riigi kõigis piirkondades ning kõigi inimgruppide seas. Teine ettepanek on sotsiaalse kaitse valdkonnast, teema, mis on poliitikate päevakorda kerkinud alates 2000. aastast. Universaalse sotsiaalse kaitse olemasolu võiks panustada mitmete AAE´de saavutamisse ning vaesuse ja haavatavuse vähendamisse.

-töökohad ning õiglane kasv

Kasvav töötus koos sellega kaasneva inimkuluga, poliitilise ebastabiilsusega ning tootlike ressursside raiskamisega, on mitmetes arengumaades arenemas suurimaks majanduslikuks ja poliitiliseks küsimuseks. Üheks AAE vastaseks kriitikaks on, et keskendumine töökohtade loomise asemel vaesusele ja sotsiaalsetele indikaatoritele muudab AAE teatud tüüpi „heaolu kolonialismiks“. Uued eesmärgid võiksid keskenduda korralikele töötingimustele ning lõigata vaesuse vähendamiseks maksimaalselt kasu majanduskasvust, töökohtade loomisest, ning valitsuse rahanduspoliitika ümberjaotamisest. Küsimuseks on, mida peaksid valitsused ja doonorid tegema selleks, et tegelikult luua töökohti ning edendada õiglast kasvu, ning kuidas võiks rahvusvaheline kokkulepe sellele kaasa aidata?

Võimalikud tulevikueesmärgid

Et tulevikueesmärkidest saaksid kõrgemad jätkusuutlikud ühtse maailma eesmärgid, mis kehtivad võrdselt rikastele ja vaestele riikidele, peavad need ulatuma traditsioonilisest arenguvaldkonna mõtlemisest kaugemale. Kaksteist võimalikku tuleviku eesmärgile on jagatud kolme kategooriasse.

Esimesed neli eesmärki on hädavajalikud alustalad, mida on inimestel tarvis enda maksimaalse võimekuse teostamiseks

- Piisav elatis ning sissetuleku väärrikaks inimlikuks eksisteerimiseks;
- Piisav toit ning vesi aktiivseks eluks;
- Sobiv haridus ja oskused viljakaks osalemiseks ühiskonnas; ning
- Hea tervis parimaks võimalikuks füüsiliseks ja vaimseks heaoluks.

Teised neli eesmärki puutuvad kollektiivsesse inimkapitali kaitsesse ja edendamisse:

- Turvalisus, et tagada vabadus vägivallast;
- Soovõrdõiguslikkus, et võimaldada meestel ja naistel võrdset osalemist ja kasu saamist ühiskonnas;
- Vastupidavamad kogukonnad ja rahvad, et vähendada looduslike ja tehnoloogiliste riskide mõju; ning
- Kollektiivsus ligipääsuks hädavajalikule informatsioonile, teenustele ja võimalustele.

Kolmas kategooria käib üleilmsete avalike ressursside efektiivse jaotamise kohta:

- Inimeste enesetoetuse kasvatamine, et nad saaksid realiseerida oma kodaniku ja poliitilisi õigusi;
- Biosfääri jätkusuutlik juhtimine, et tagada inimeste ja planeedi õitsemine üheskoos;
- Maailmamajandust juhtivad reeglid kõigi rahvaste võrdselt jagatud hüvanguks; ning
- Hea üleilmne valitsemine läbipaistvateks ja vastutustkandvateks rahvusvahelisteks institutsioonideks ja partnerluseks.

Kokkuvõte

2015.-järgne kokkulepe ei pea endas sisaldama kõike, mida vaesuse vähendamise kohta teatakse. See peaks keskenduma hoopiski nendele arenguaspektidele, millega on võimalik tegelda läbi koordineeritud üleilmse tegutsemise. Otsida ei tuleks mitte ideaalset kokkulepet, vaid kõige tõenäolisemalt töötavat lahendust. 2015.-järgse debati mõtteks on seada küsimuse alla AAE´e tüüpi väärtused ning senine progress vaesuse likvideerimises, vaadata ebakindlasse tulevikku ning arutada, mis tüüpi süsteemi on vaja pärast AAE´e tähtaja möödumist.

Sõltumata sellest, milline saavad olema 2015.-järgse kokkuleppe tegelikkus, on ülioluline, et see rajaneb õppetunnile minevikust ning õigele analüüsile tuleviku osas, olles samaaegselt poliitiliselt vastuvõetav ning vaesuse likvideerimiseks kasulik.

Claire Melamed, Lucy Scott. March 2011. *After 2015: progress and challenges for development.*

<http://www.odi.org.uk/resources/docs/7061.pdf>

Barry Carin, Nicole Bates-Earner. April 10-11, 2012. *Post-2015 Goals, Targets and Indicators.* Paris, France Conference Report

http://www.cigionline.org/sites/default/files/Post_2015_1.pdf